De Kalender, vroeger en nu.

Het woord kalender is afgeleid van het Latijnse woord calendârium, wat schuldregister betekend. Daar aan is het woord calendae afgeleid, wat de eerste dag van de maand was, waarop de rente verrekend werd. Tegenwoordig weten we dat een jaar 365 dagen heeft en om de vier jaar 366 dagen. Dit kunnen we tegenwoordig tot op de seconde precies berekenen. Nou zou ik die details jullie besparen. Maar vroeger werd een jaar anders berekend dan, dat tegenwoordig gebeurt. Zoals je hieronder ziet heb je verschillende kalender soorten, en verschillende manieren van interpretatie. De een houd de zonnestanden aan, en de ander de maanstanden. Daarnaast zijn er ook kalenders die een combinatie van beide gebruiken, dit in een tal van varianten. Zo had je door de eeuwen heen jaren van 355 tot 377 dagen.
Maar waar we ons vandaag het meest mee bezig gaan houden is de zogenaamde 'boerenkalender'. Aangezien de kalender in eerste instantie bedoeld is, om in functie van landbouw en veeteelt de seizoenen of jaargetijden te kunnen vaststellen. De eenvoudigste manier om dit te doen is het volgen van de maanmaanden, maar correcter is het om het zonnejaar te volgen. Zoals je hieronder ziet in de tabel word het jaar op verschillende manieren berekend. Maar ik zal eerst wat uitleggen over de verschillende soorten kalenders. En de geschiedenis.

Jaar:	Kalendernaam:	Startpunt:	Tel eenheid:	Lengte:
6236	Eerste Egyptische kalender	Onbekend	zon	365¼ dagen
5760	Joodse kalender	Schepping Adam en Eva afgeleid van geslachts registers	maan (en zon)	354+ dagen
2000	Gregoriaanse kalender	Geboorte van Christus	zon	365¼ dagen
1420	Islamitische kalender	Vlucht van Mohammed uit Mekka	maan	354 dagen
5119	Grote Maya cyclus	Waarschijnlijk Sterren posities	20 dagen, 260 dagen, 360 dagen in cyclus van 52 jaar	In essentie 365¼ dagen
208	Franse Republikeinse kalender	Franse revolutie	zon	365 dagen
4637, 4697 , 4698	Chinese kalender	Eerste regeringsjaar van de Gele Keizer/Huangdi	Maan (en zon)	354+ dagen

Korte geschiedenis van de kalender:
De kalender die wij momenteel hebben dateert zo van 1582. Deze bevat 12 maanden afwisselend 30/31 dagen en een maand wisselend 28/29 dagen, dit afhankelijk van of het een schrikkeljaar is of niet. Onze week telt 7 dagen en begint op Maandag. En verder bestaat onze dag uit ongeveer 24 uur. Als je dit zo leest lijkt dat logisch. Maar dat is niet helemaal zo.
De week met 7 dagen bijvoorbeeld. Die werd pas rond het jaar 400 ingevoerd. Daarvoor had je weken met 9 en 11 dagen. Maar er is vrij weinig te vertellen over de voorchristelijke tijdrekening.

De Kalender, vroeger en nu.

Het meeste werd van de Romeinen over genomen. Al zijn er wel verschillende gedachten over. Het gene dat bekent is, dat de Germanen 2 seizoenen kenden te weten winter en zomer. Ze de maankalender volgde en die 11 dagen die ze over hielden. Dat waren de dagen tijdens de Joel periode waarin de wereld stil stond.
Verder is er over de namen van de maanden niks bekend. Enige is dat de dagen van de week, wel met de kerstening vernoemd zijn naar Germaanse goden behalve de zaterdag. Dit omdat de Germanen geen God hadden die daar mee over een kwam. De kerk heeft dit echter wel geprobeerd om dit te veranderen maar is daarin niet geslaagd. De namen van maanden zijn daarin tegen wel uit het Latijns overgenomen. Daar later meer over. De kalender komt voornamelijk van de Romeinen. Zodoende valt er van die tijd, voordat we de kalender van de Romeinen overnamen, weinig te zegen. Simpel weg omdat er nagenoeg weinig is overgeleverd.
Maar nu eerst een uitleg over hoe de verschillende typen kalenders berekend worden, en wat er de achter liggende gedachte er van is.

De zonnekalender:
We beginnen met de zonnekalender, aangezien dit ons huidige kalender systeem is. Is iedereen hier wel bekent mee. Bij dit systeem laat men de band tussen de maan en de maand vallen. Men meet de seizoenen niet langer aan de hand van de verstreken maanmaanden, maar men kan ze bepalen aan de hand van de zonnewendes en de nachteveningen.
Bij een zonnewende keert het lengen van de dagen. Op het noordelijk halfrond is de dag het kortst bij de winterzonnewende, waarna de dagen opnieuw langer worden; bij de zomerzonnewende is de dag op zijn langst om daarna opnieuw te korten.

Bij een nachtevening zijn dag en nacht even lang. Ook dit gebeurt twee keer per jaar, in de lente waarna de dagen langer worden dan de nacht, en in de herfst waarna de dagen korter worden dan de nacht.

Om de seizoenen op vaste tijdstippen van de kalender te laten beginnen, stelt men het jaar vast op de tijd die verloopt bijvoorbeeld tussen twee lente nachteveningen. Oftewel de lente nachtevening van het ene jaar, en die van het volgend jaar. Dit heet '*het tropisch jaar*', hierbij komt 'tropisch' van het Griekse woord 'tropein' wat wenden of keren betekent. Er bestaan twee definities voor het begrip tropisch jaar: een historische en een hedendaagse. Het bestaan van twee definities leidt wel tot verwarring, omdat auteurs soms nalaten te vermelden om welke definitie het gaat. Soms wordt in eenzelfde artikel de term "tropisch jaar" eens in de ene, dan weer in een andere betekenis gebruikt. Ik zal hier niet al te diep op ingaan, aangezien we het hier hebben over een verschil van ongeveer een minuut. Mocht je het precies willen weten kan je het altijd opzoeken. Zodoende houden we even aan dat een 'tropisch jaar' iets meer dan 365 dagen duurt, meer precies 365,2422 dagen of bij benadering 365,25 dagen. Om dit zonnejaar van gemiddeld 365,25 te benaderen gebruikt men gewoonlijk afwisselend maanden van 30 en 31 dagen, met een schrikkeldag om de 4 jaren. Zoals wij kennen van ons huidig kalender systeem.

Maankalender:

Een maankalender of lunarkalender is een kalender die is gebaseerd op de cyclus van de schijngestalten van de maan. Van dergelijke kalenders zijn er in de loop der tijd wereldwijd verschillende gemaakt. De enige maankalenders die vandaag de dag nog in gebruik zijn, zijn bijvoorbeeld de islamitische kalender en joodse kalender.

Een maankalender bestaat uit 12 maanmaanden. Deze kalender is niet verbonden aan de seizoenen, en wijkt derhalve per jaar 11 dagen af van een 'tropisch jaar'. Om de 33 jaar lopen beide kalenders weer even gelijk. Om deze achterstand te corrigeren kwamen er 'lunisolaire kalenders'. Dit zijn

kalenders die gebruik maken van de maanmaanden, maar rekening houden met de achterstand die ze oplopen. Maar daarover straks meer.

De maanmaand start verschillend. De ene cultuur begint met tellen op de dag van een astrologische 'nieuwe maan', ook bekend als 'lunatie' of 'synodische maand'. Daar waar juist weer andere begonnen met tellen bij een 'volle maan'. De tijd die er tussen zit is ongeveer 29,5 kalenderdagen. Maar ook andere fasen tussen nieuwe en volle maan werden gebruikt. Zo heb je ook een 'Siderische maand' (van het Latijnse sidus, "ster") en dit is de tijd waarin de maan een volledige omloop om de aarde volbrengt ten opzichte van de vaste sterren. De siderische maand van de maan duurt ongeveer 27,32 kalenderdagen. Maar je hebt ook nog een 'draconitische maand' of 'knopenmaand' dit is de gemiddelde tijd tussen twee opeenvolgende klimmende knopen, ofwel de tijd tussen twee momenten waarop de maan tijden het doorlopen van zijn baan op weg naar het noordelijk halfrond het baanvlak van de aarde op hetzelfde punt snijdt. Een draconitische maand duurt 27,21 kalenderdagen, wat ongeveer 2,5 uur korter is dan de duur van een siderische maand.

Daarmee is ook de lengte van een maanmaand lastig te voorspellen, omdat deze kan variëren van de gemiddelde waarde. De observaties van de maanstanden, zijn beïnvloedbaar door onzekerheden en weersomstandigheden.

Lunisolaire kalender:

Een lunisolaire kalender is een maankalender waarbij rekening wordt gehouden met de achterstand die wordt opgelopen wanneer er alleen sprake zou zijn van 12 maanmaanden, door regelmatig een dertiende maand in te voegen. De maankalender loopt elk jaar ten opzichte van het zonnejaar een achterstand op van ongeveer 11 dagen (29,5 x 12 = 354 dagen), zodat de meeste oude cultuurvolken overschakelden op een gebonden maanjaar, waarbij men ook rekening hield met het zonnejaar. Na 3 jaar bedraagt de achterstand al meer dan 30 dagen.

Ook dit loste men op verschillende manieren op. De oude Griekse kalender bijvoorbeeld die het maanjaar van 354 dagen volgde, voegde per periode van 8 jaren 3 keer een maand van 30 dagen in. Op die manier telt het jaar gemiddeld 354 + 90/8 = 365,25 dagen, wat een goede benadering is van de lengte van het zonnejaar. Ook de 'cyclus van Meton' biedt een oplossing.

Cyclus van Meton:

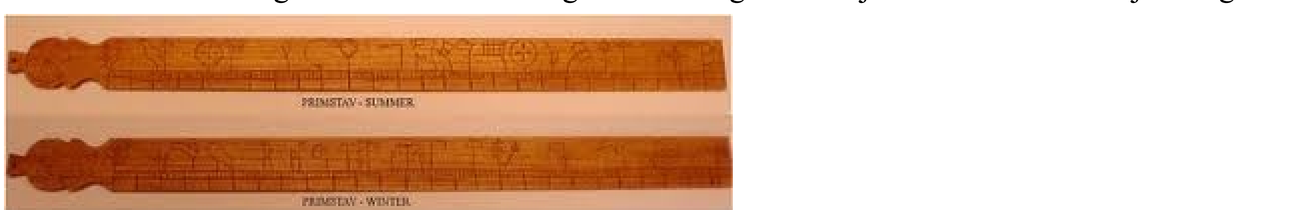
De 'cyclus van Meton' is een 19-jarige periode of cyclus, waarin 235 lunaties plaatsvinden. Na deze cyclus staan zowel de zon als de maan weer in dezelfde positie. Na 19 jaar vallen de maanfasen dus weer op dezelfde dagen van de maand. Deze cyclus is vernoemd naar de Griekse astronoom Meton van Athene. Meton gebruikte de cyclus om een kalender op te stellen die zowel op de beweging van de zon als de maan was gebaseerd. In de 19-jarige cyclus waren de jaren 3, 5, 8, 11, 13, 16 en 19 schrikkeljaren met 13 maanden. Er komen 125 maanden van 30 dagen en 110 maanden van 29 dagen voor, in totaal dus 6940 dagen. Dat is minder dan een halve dag langer dan 19 tropische jaren. Bij benadering is deze periode bovendien gelijk aan 255 draconitische maanden.

De runen kalender:

De runen kalender is een eeuwigdurende kalender die is gebaseerd op de 19 jaar durende cyclus van Meton, en van de maan.

Andere benamingen voor de runen kalender zijn. Runen staf of primstav dit omdat deze kalenders

vaak in staven van hout of hoorn waren gekerfd. Of runen almanak, dit omdat soms kortere staven onder elkaar werden gezet. En vast werden gezet met ringen zodat je een soort van boekje kreeg.

Primstav of runen staf.

Runen almanak.

Later werden deze kalenders ook op perkament gezet, en op papier. De eerste runen staf die gevonden is dateert uit de 13e eeuw. Dit is de Nyköping staf uit Zweden. De meeste die terug zijn gevonden dat zijn de houten staven daterende uit de 16e en 17e eeuw.

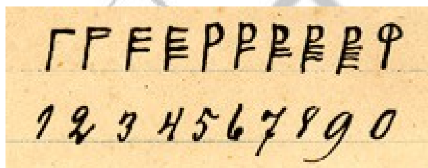
fuþąrk hnias tbmlʀ

Jongere Futhark; Bovenste rij is de Deense lange versie, en daar onder de Zweedse/Noorse korte versie.

Op één lijn werden weken van 7 dagen gezet, door middel van 52 herhalingen van de eerste 7 runen van de jongere Futhark. De runen die overeenkomen met elke weekdag varieerde van jaar tot jaar. Op een volgende lijn waren vele dagen gemarkeerd met één van de 19 symbolen, die correspondeerden met de 19 gouden nummers, en dit zijn dan weer de jaren van de Metonische cyclus. Dit werd aangeduid met een rune. De eerste 16 waren de eerste 16 runen van het jongere Futhark. En daar werden 3 speciale runen aan te gevoegd. Te weten: Arlaug (nummer 17), Tvimadur (nummer 18) en Belgthor (Nummer 19).

ᛅ	ᛯ	ᛰ
Arlaug (nummer 17)	Tvimadur (nummer 18)	Belgthor (nummer 19)

De nieuwe maan zou vallen op die dag in dat jaar van de cyclus. Bijvoorbeeld, in het 18e jaar van de cyclus, zouden de nieuwe manen vallen op alle data gemarkeerd met Tvimadur, het symbool voor het jaar 18. Op latere kalenders werden pentimale tekens gebruikt voor de waarden 1 t/m 19. Deze pentimale tekens werken een beetje op de zelfde manier als de Romeinse cijfers.

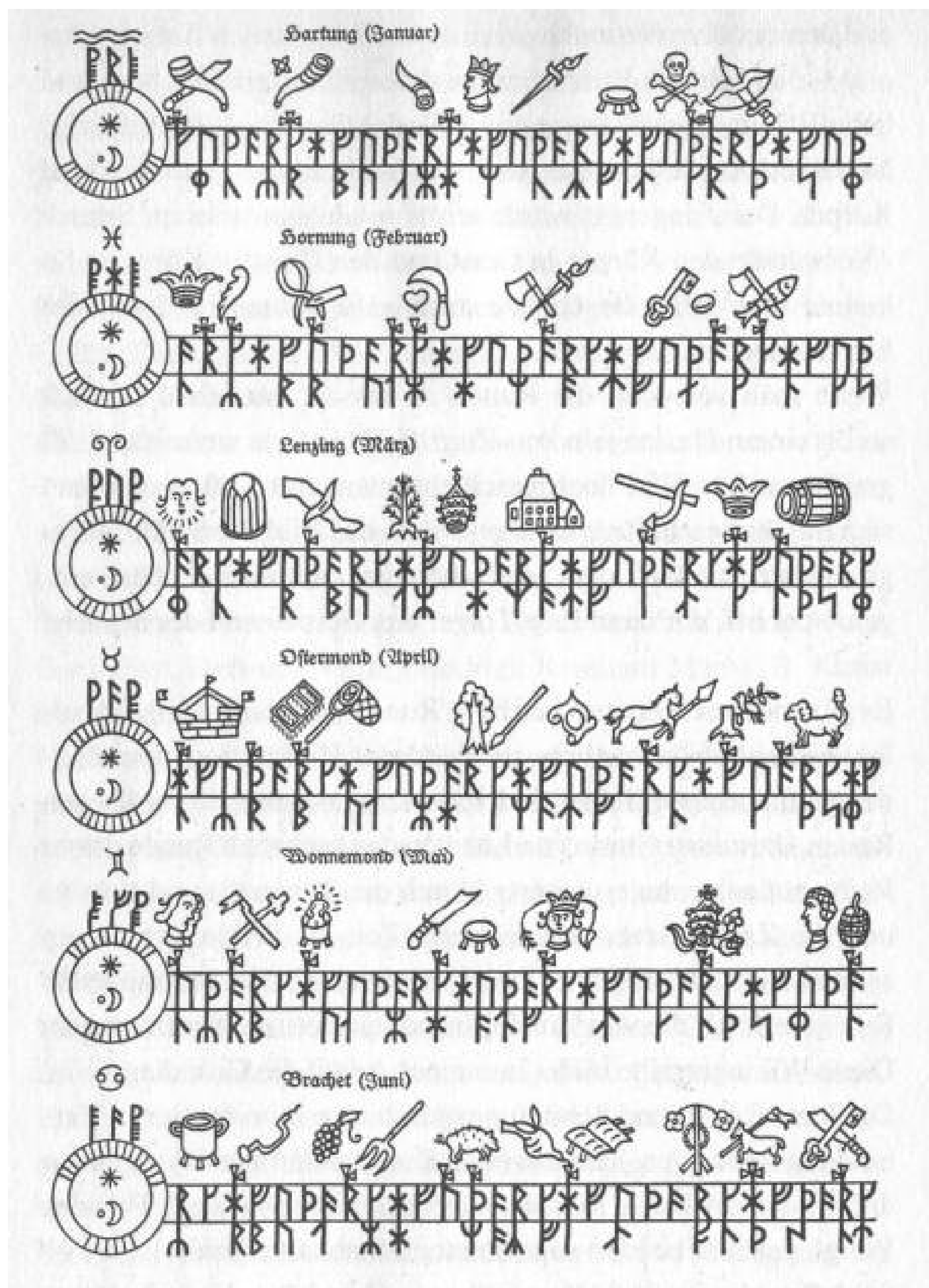

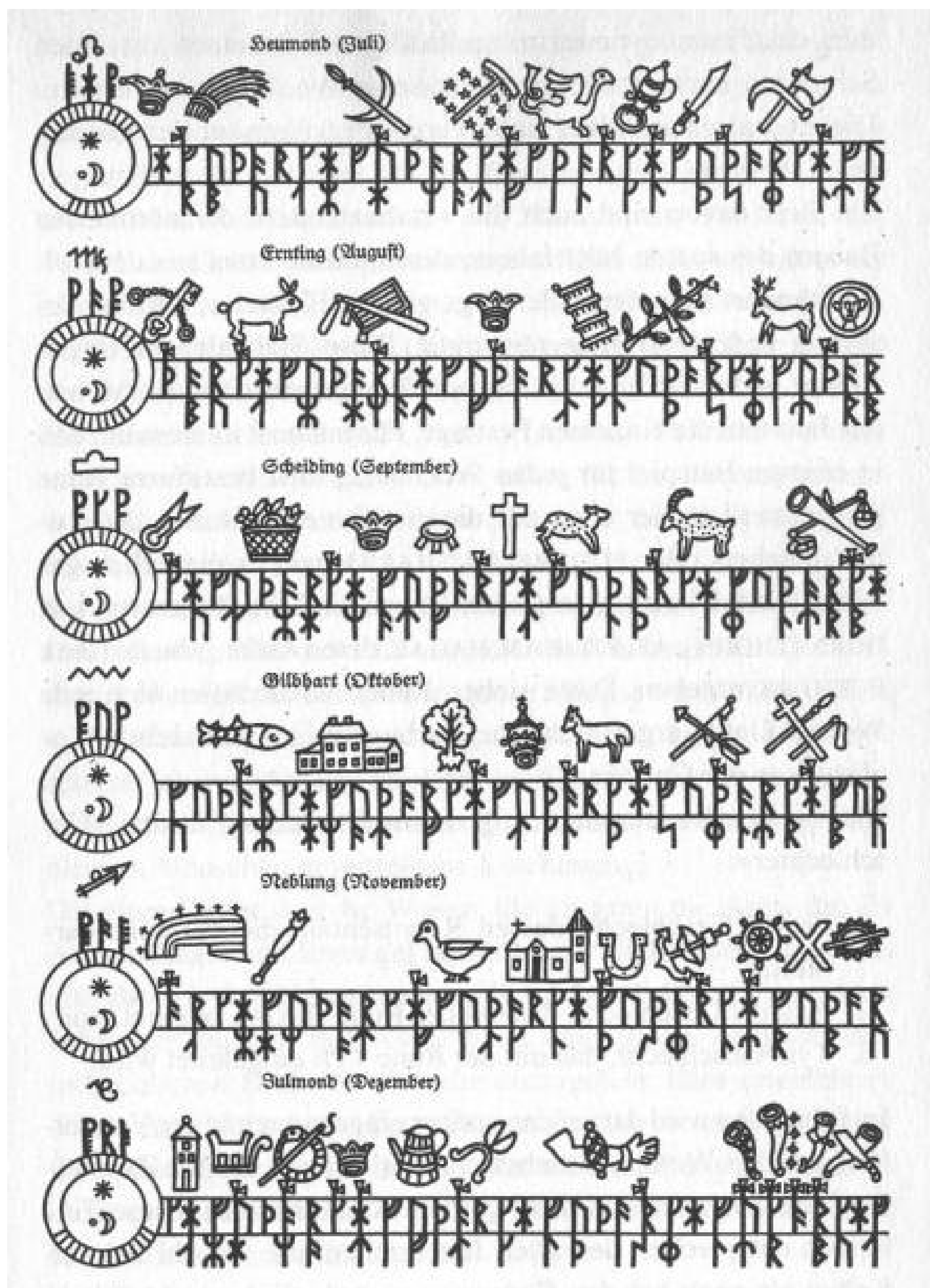
Pentimale tekens

Een versie met het Latijnse alfabet voor de weekdagen, en Arabische cijfers voor de gouden nummers. Werd gedrukt in 1498, als onderdeel van het 'Breviarium Scarense' , dit is een boek waarin de Katholieke rituelen ten tijde van de middeleeuwen in Zweden en Finland, worden beschreven.

Standig Ars Rakning, eller Almanach, inråttad ester Gregorianiske fórbåttrade Calendarium, 1784

Hartung (Januar)
Hornung (Februar)
Lenzing (März)
Ostermond (April)
Wonnemond (Mai)
Brachet (Juni)

Heumond (Juli)
Ernting (August)
Scheiding (September)
Gilbhart (Oktober)
Neblung (November)
Julmond (Dezember)

De Kalender, vroeger en nu.

Germaanse Boerenkalender gevonden in Oldenburg, Duitsland. Rond 1784.

Hierboven staat een voorbeeld van een runen kalender. Hier is gebruik gemaakt van zowel runen als van het pentimale systeem. met zowel de Germaans als de Christelijke feestdagen. Deze staan op de bovenste lijn vermeld met symbolen. De tweede lijn stellen de dagen van de week voor. En daar onder staat aangegeven bij welke dag je begint met tellen aan de hand van de 19 jarige cyclus.

De Germaanse kalender:

De Germaanse kalenders waren de regionale kalenders die werden gebruikt bij vroege Germaanse volkeren, voorafgaand aan de vaststelling van de Juliaanse kalender in de vroege middeleeuwen. De Germaanse volkeren hadden hun eigen namen voor de maanden die varieerde per regio en dialect, die later werden vervangen door lokale aanpassingen van de Romeinse maandnamen.

Maand:	**Genoemd naar:**	**Oud-Nederlandse naam:**
Januari	De Romeinse god Janus.	Louwmaand
Februari	De Etruskische god Februus.	Sprokkelmaand
Maart	De Romeinse god Mars.	Lentemaand
April	aperire (openen in Latijn)	Grasmaand
Mei	De Romeinse godin Maia.	Bloeimaand
Juni	De Romeinse godin Juno.	Zomermaand
Juli	De Romeinse keizer Julius Caesar.	Hooimaand
Augustus	De Romeinse Caesar Augustus.	Oogstmaand
September	Latijn voor zevende maand.	Herfstmaand
Oktober	Latijn voor achtste maand.	Wijnmaand
November	Latijn voor negende maand.	Slachtmaand
December	Latijn voor tiende maand.	Wintermaand

(De 7e t/m 10e maand, komt van de Romeinse kalender. Omdat die pas bij maart begonnen met het nieuwe jaar.)

Hier verder een korte uitleg van de Nederlandse namen van de maanden.

Louwmaand:

Louw(en) is een nevenvorm looi(en) . Dit komt van het leerlooien van de dieren die tijdens slachtmaand, zijn geslacht.

Sprokkelmaand:

Het begrip 'sprokkel' is hoogst waarschijnlijk afkomstig uit de kerkelijke term 'Spurcalia', wat op diens beurt is afgeleid van het Latijnse woord 'Spurcus' wat vuil, smerig betekent. Want tijdens de sprokkelmaand vierden onze voorouders, heel wat uitbundige feesten. In de ogen van de kerk “onzedige” feesten, om de terugkeer van de lente te bespoedigen. Door de eeuwen heen werd de herkomst van dit woord niet meer begrepen, en legde men een volksetymologisch verband met het woord sprokkelen. Een andere mogelijkheid is dat het afkomstig is van 'sproutkele' wat spruitende

kool betekent. De Saksen noemden immers sprokkelmaand de sproutkele-mond, omdat de kele 'kool' toen begon te spruiten.

Lentemaand:

De betekenis van deze maand is vrij duidelijk. Dit is de maand waarin de lente intreedt, en het leven opnieuw ten volle ontluikt. Het woord lente komt van het lengen van de dagen. Die rond deze tijd weer duidelijk merkbaar langer worden.

Grasmaand:

Het begrip gras staat hier voor gewas. Omdat het gewas op het veld zich duidelijk zichtbaar maakt.

Bloeimaand:

Tijdens deze maand staan ook veel planten in bloei. Tevens staan vruchtbaarheid en geboorte ook centraal.

Zomermaand:

In deze maand van het jaar werden de braakliggende velden volgens het Germaanse drieslagstelsel omgeploegd. (Germaanse drieslagstelsel = Op een stuk grond werden het ene jaar wintergranen (tarwe of rogge) verbouwd, het jaar erna zomergranen (gerst of haver) en het derde jaar lag het braak.)

Hooimaand:

Tijdens deze maand werd er druk gehooid. Zodat men in de herfst en winter genoeg hooi zou hebben voor de veestapel.

Oogstmaand:

Het woord oogst is in feite een verbastering van augustus. En kwam in onze taal de activiteit die men in deze maand bedreef, te betekenen. Namelijk het oogsten van de gewassen op het land. Wat vaak tot in de herfstmaand doorging.

Herfstmaand:

Het begrip herfst is het oorspronkelijke Germaanse begrip voor oogst, in tegenstelling tot het leenwoord oogst. Vergelijk ook het Engelse woord harvest. Dit wijst erop dat men vaak in deze maand (na)oogstte.

Wijnmaand:

In deze maand werden de druiven geoogst die gebruikt werden voor het produceren van wijn.

De Kalender, vroeger en nu.

Slachtmaand:

In deze maand werd een deel van het vee geslacht. Als voedsel voorraad in de winter.

Wintermaand:

Dit is de maand waar ook het midwinterfeest in gevierd werd. En tevens ook de koudste periode van het jaar.

Zoals je hieronder ziet in de tabel. Werden in verschillende talen vaak bijna de zelfde naam gebruikt om een maand aan te duiden. Wat je verder ook ziet is dat twee maanden de zelfde naam hadden. Zoals onze juni en juli dat werd in vroegere tijden vaak aangeduid met zomermaand. De aanduiding van een dertiende maand komt alleen in het Oud-Engels voor. In andere talen is er geen naam gevonden van een dertiende maand. Wat verder opvalt is dat maandnamen vaak genoemd worden naar een feest of een gebeurtenis die, dan gaat gebeuren. Bijvoorbeeld voor/na-Joel.

Maand:	**Oud-Engels:**	**Oud-noors:**	**Oudhoogduits (en de nieuwe Hoge Duitse equivalent):**	**Poëtische Duits / Karolingische :**
Januari	Æftera Jéola (Na Joel) of Jiuli (Joel)	Mörsugur (Suet -zuignap) of Jól (Joel) (de eerste helft van de maand) en Þorri (Thor) (de tweede helft)	Harti-mánód (Nieuw Hoog Duits: Härte-monat, Engels: Maand van strenge vorst)	Hartung (ernst), Eis-Mond (ijsmaand), of Schnee-Mond (Sneeuwmaand)
Februari	Sol-mónaþ *(Solmaand)* of Fillibrook *(Beek-vulling)*	Þorri en Gói (Mogelijk Winter); Kyndilsmessa (kaars / ontsteken v.e. massa)	Hornung (Hornung, Horning, gehoornd)	Hornung (Horning)
Maart	Hréð-mónaþ *(Maand van de Godin Hrede* of *Maand van wildheid*)	Gói en Ein-mánuðr	Lenzin-mánód (Lenz monat, lentemaand)	Lenzing (Verende) of Lenz-Mond (Lentemaand)
April	Eostur-mónaþ (ooster-Maand, lentemaand) (zie ook: Godin Ostara)	Ein-mánuðr en Harpa	Óstar-mánód (Oster monat) (" Ostern (Pasen) Maand ", zie ook Ostara)	Oster-Mond (zie ook: Godin Ostara)
Mei	Þrimilki-mónaþ (Maand van de	Harpa en Skerpla	Drímilki (geen gemeenschappelijk	Wonne-Mond (Graze maand

	drie melkbeurten)		e n.h.d.-equivalent), Winni-mánód (Wonne monat)	[latere interpretatie: zaligheid maand])
Juni	Ærra Lida (Voor Midzomer)	Skerpla en Sol-mánuðr (Zon maand)	Brah-mánód (Brach monat)	Brachet of Brach-Mond (Braakland maand)
(Geen; schrikkelmaand)	Þrilíða (Derde Midzomer)	(Geen)	(Geen)	(Geen)
Juli	Æftera Lida (Na midzomer)	Sol-mánuðr en Heyannir (Zon maand, Hooien)	HEWI-mánód of Hou-mánód (zowel Heu monat, hooi maand)	Heuert of Heu-Mond (Hooi maand)
Augustus	Weod-mónaþ (Plant maand)	Heyannir (Hooi maand) en Tvímánuðr (Dubbele maand)	Aran-mánód (Ernte monat, Maand van oogst)	Ernting of Ernte-Mond (oogsten, Gewas Maand / Oogst Maand)
September	Hálig-mónaþ (heilige maand) of Hærfest-mónaþ (Oogstmaand)	Tví -mánuðr en Haust-mánuðr (Oogst / herfst maand)	Witu-mánód (Holz monat, Maand van hout), of Herbist-mānōd (Blad maand, Herbst monat, Maand van Oogst)	Scheiding (scheiden) of Herbst-Mond (herfst maand)
Oktober	Winterfylleth (Wintervullend) of Rujern (Rogge oogst)	Haust-manuðr en Gor-mánuðr	Windume-mánód (Weinlese monat, Maand van wijn)	Gilbhart / Gilbhard (Bos vergeling,) of Wein-Mond (Wijn maand)
November	Blót-mónaþ (Blot maand Blót/Blot = offeren)	Gor-mánuðr en Frer-mánuðr *(Vorst maand)*	Wintar-mánód (Winter monat)	Nebelung (nevelen) of Nebel-Mond (Mist maand) of Winter-Mond (Winter maand)
December	Ærra Jéola (Voor Joel) of Jiuli (Joel)	Frer-mánuðr en Morsugr of Jol (Joel maand)	(Jul Monat)	Jul-Mond (Joel maand) of een Heil-Mond (heilige maand) of Christ-Mond (Christus maand)

Bronnen:

Wikipedia www.wikipedia.org

Noord-Europese mysteriën, F.e. Farwerck

Etymologisch woordenboek, J. de Vries

